

Emlékezés Balogh Artúrra (1866-1951), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjára
Remembering Artúr Balogh (1866-1951), Corresponding Member of the Hungarian Academy
of Sciences

Galánthai és nebojszai Balogh Artur jogtudós, egyetemi tanár és politikus 1866. március 18-án született Abonyban (Pest-Pilis-Solt vármegye). 1951. március 4-én hunyt el Kolozsváron.

Balogh Artúrt a Magyar Tudományos Akadémia 1905. május 12-én tartott éves rendes közgyűlésén választotta levelező tagjául. Levelező tagsági székhelyét 1914. január 12-én tartotta „Jogállam” címmel. A székhelyt a nyomtatásban is megjelent az „Értekezések a Társadalmi Tudományok köréből” című akadémia kiadvány 14. kötetében, még 1914-ben. A második világháborút követően, 1949. október 31-én politikai okokból tanácskozó, tényleges jogokkal nem rendelkező tagnak minősítették vissza. MTA (posztumusz) levelező tagságát 1989. május 9-én állították vissza.

Középiskoláit Nagybányán és Kolozsváron végezte. A budapesti tudományegyetem jog- és államtudományi karán 1889-ben szerzett államtudományi doktori oklevelet. Balogh Artúr magyar állami ösztöndíjjal német és francia egyetemeken folytatott jogi tanulmányokat 1898 és 1899 között.

Balogh Artúr a Magyar Államvasutak budapesti igazgatóságának tisztviselője volt 1888 és 1899 között, majd a Kereskedelemügyi Minisztériumban miniszteri titkárként működött 1899 és 1904 között.

A politika tárgykörében szerzett magántanári képesítést, viszonylag fiatalon, 1899-ben. A budapesti tudományegyetemen a politika magántanára volt 1904-ig. Főképzést ebben az években még nem tartott. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen az alkotmányjog és a közigazgatási politika nyilvános rendkívüli tanára volt 1904 és 1906 között. Nyilvános rendes egyetemi tanárnak 1906-ban nevezték ki. 1916-ig működött ebben minőségben az 1872-ben alapított kolozsvári egyetemen. Két ízben, 1907 és 1908 között és az 1914–1915. évi tanévben töltötte be a jog- és államtudományi kar dékáni tisztségét. Erdély Romániához csatolása után is Kolozsváron maradt, nem repatriált Magyarországra.

Igen jelentős volt a politikai életben játszott szerepe. A romániai Magyar Párt képviselőjében Bukarestben a kétkamarás román parlamentben a szenátus tagja volt 1926 és 1937 között. Szenátorként 1926 és 1927 között Kolozs megyét, majd – 1928 és 1937 között, rövid megszakítással – Udvarhely megyét képviselte. Elnöke volt továbbá a Romániai Magyar Népliga Egyesületnek több mint egy évtizeden át, 1928 és 1940 között.

A magyar országgyűlés ún. behívott (nem választott) képviselője volt 1940 és 1944 között Budapesten.

Alkotmányjog, magyar államjog és államelmélet (állambölcselet) képezte kutatási területét. Balogh Artúr állambölcseletét tekintve Concha Győző (1846-1933) tanítványa volt, követve mestere konzervatív felfogását. A két világháború közötti időszakban elsősorban nemzetközi joggal, a kisebbségi szerződések és az első világháborút lezáró békeszerződések összehasonlító vizsgálatával foglalkozott. A kisebbségi kérdés Európa-szerte elismert szakértőjeként sokat tett az erdélyi magyar (székely) nemzetiség jogi védelme (protection de minorité) érdekében. Balogh Artúr 1925-ben vonult nyugdíjba.

Balogh Artúr tagja volt az Erdélyi Irodalmi Társaságnak, amely 1926-ban rendes tagjául választotta. Itt említjük meg, hogy évtizedekkel korábban lefordította Gabriele d'Annunzio „A gyermek” (Budapest, 1895.) és Marcel Prévost „Lemondás” (Budapest, 1896.) című regényét. Műfordításai korában országos érdeklődésre tartottak számot.

Balogh Artúr történelmi és szociológiai tanulmányai szerzőjük sokoldalúságára, széleskörű műveltségére utalnak. 1893–1894-ban a Vasúti Lapok, 1919-ben a Kolozsvári Hírlap, majd 1923-1924-ben a kolozsvári Újság szerkesztője volt. Említést érdemel még, hogy Az Ellenzék, A Hét, a Magyar Génusz, a Pásztortűz, az Erdélyi Múzeum, a Magyar Kisebbség és a Keleti Újság aktív, sokat foglalkoztatott munkatársa is volt.

Mint a politika professzora, igen termékeny publicista (közíró) és tankönyvíró volt. Igen jelentős a két világháború között kifejtett kisebbségi joggal (Minderheitenrecht) foglalkozó munkássága. Francia és német nyelven is megjelent munkáival, tanulmányokkal és könyvekkel e kérdésnek európai viszonylatban is egyik legkiválóbb szakértője lett. Számos nemzetközi konferencián vett részt a két világháború közötti időszakban. Előadásai komoly visszhangra találtak.

Balogh Artúr nézete szerint a kisebbségi jogok az egyéni jogok kiegészítését (Ergänzung) jelentik, melyek – az egyéni jogokhoz hasonlóan – alapját az emberi méltóság (dignitas) alkotja. Ez a nézet ellentétes azzal a felfogással, mely szerint a kisebbségi jogok az ember (individuum) nemzeti identitásából, azonosságából fakadó jogos igények elismerését jelentik. Ezzel szemben a méltóság, mint az embernek egy sajátos morális vagy metafizikai minősége, minden embert etnikai, nemzeti, nemzetiségű hovatartozástól függetlenül megillet.

Az 1940. augusztus 30-án Bécsben, a Belvedere-palotában hozott, kihirdetett Második Bécsi Döntés (Zweiter Wiener Schiedsspruch) alapján Észak-Erdély Magyarországhoz történt csatlakozását követően egyike volt azoknak, akik Magyar Corvin-lánc kitüntetésben részesült. Mellette még Kelemen Lajos (1877-1963) történész, akit a Magyar Tudományos Akadémia 1938-ban tiszteleti tagjául választott és Reményik Sándor (1890-1951), a transzilvanizmus jeles lírai költője részesült ebben az 1930-ban alapított magas kitüntetésben. Itt utalunk arra, hogy a Corvin-lánc kitüntetésben részesíthetők száma ekkor változott (növekedett) 12 főről 15-re.

A méltatlanul elfeledett Balogh Artúr tudományos munkássága, „A kisebbségek nemzetközi védelme a kisebbségi szerződések és a békeszerződések alapján” (Csíkszereda, 1997.) című munkájának, mely elsőször 1928-ban jelent meg, újabb (második, javított) kiadására a szerző halála után több mint négy és fél évtizeddel került sor, figyelmet érdemel századunk második évtizedében (is) Magyarországon és külföldön egyaránt.

Balogh Artúr munkái

A társadalmi forradalom. Az anarchizmus. (Budapest, 1894.); Parlamenti reform. (Budapest, 1896.); Tanulmányok az alkotmánypolitika köréből (Budapest, 1895.); Liberalizmus és szabadkőművesség. (Budapest, 1899.); A parlamenti tagok szólásszabadságának és sérthetlenségének határai. (Budapest, 1899.); A törvényhozó hatalom (Budapest, 1899.); A magyar államjog alapvonalai (Budapest, 1901.); Törvényhatósági önkormányzatunk hatásköre. (Budapest, 1902.); Alkotmánytan. (Pozsony – Budapest, 1903.); Az osztrák alkotmány köréből. (Budapest, 1903.); Magyar közjog. (Pozsony – Budapest, 1903.); Az

államélet főjelenségei tekintettel a magyar Szent Korona elméletére. (Budapest, 1904.); Közigazgatástan. (Pozsony – Budapest, 1904.); A társadalom. A szociológia alapvetői Comte és Spencer. (Kolozsvár, 1906.); Az állam tudománya. I. Alkotmánytan. (Budapest, 1909.); A politika alaptanai. (Kolozsvár, 1910.); Politika. (Budapest, 1910.); Jogállam (Budapest, 1914.); Constant Benjamin és az alkotmányos állam tana (Budapest, 1915.); Románia új alkotmánya (fordította és magyarázatokkal ellátta Balogh Artúr és Szeghő Imre, Kolozsvár, 1923.); Les Droits des Minorités et la Défense de ces Droits en Roumanie (Genève, 1925.); Széchenyi emlékezete (Kolozsvár, 1926.); A kisebbségek nemzetközi védelme a kisebbségi szerződések és a békeszerződések alapján. (Berlin, 1928. ugyanez a munka németül, (München, 1928.) és franciául (Párizs, 1932.) is megjelent); A kisebbségek védelme. (Kolozsvár, 1930.); A székely vallási és iskolai önkormányzat (Kolozsvár, 1932.); Die Erledigung der Petition der Nachkommen der ehemaligen Grenzwachregimenter durch den Völkerbundrat (Lugos, 1932.); Széchenyi István. (Kolozsvár, 1936.); L'action de la Société des Nations en matière de protection des minorités (Paris, 1937.); A Nemzetek Szövetsége húsz évi működésének mérlege. (Kolozsvár, 1940.); A Nemzetek Szövetsége és a romániai magyar kisebbség (Lugos, 1940.); A Nemzetek Szövetsége és a romániai magyar kisebbség. (Lugos, 1940.); Erdély nemzetiségi kérdései (Kolozsvár, 1943.); Hűtlenségi per országgyűlési beszéd miatt (Kolozsvár, 1944.); A jobbágyfelszabadítás egyik lelkes harcosa a reformkorban (Galánthai Balogh Jánosról). Kolozsvár, 1945.), Nemzet és állam a reformkorban (Kolozsvár, 1946.) és A kisebbségek nemzetközi védelme a kisebbségi szerződések és a békeszerződések alapján. (Csíkszereda, 1997.).

Felhasznált források (irodalom)

Demeter M. Attila: Balogh Artúr és a liberális kisebbségvédelem elvi buktatói. Századvég 67 (2013) 19–30. old. és uő.: Balogh Artúr és a kisebbségi jogok liberális igazolása. Acta Universitatis Sapientiae Legal Studies 5 (2016) 151-160. old.

Hamza Gábor

egyetemi tanár, az MTA rendes tagja

Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)

Állam- és Jogtudományi Kar

e-mail: gabor.hamza@ajk.elte.hu